

Nr 25

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte motioner.

I en den 28 mars 1969 dagtecknad proposition, nr 88, har Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning,
- 2) lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank,

dels medge, att riksbanken för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 fritas från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta.

Det förslag i fråga om riksbankens sedelutgivningsrätt som framläggs i propositionen innebär att särskilda bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter härom skall gälla även för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970. Maximibeloppet för sedelutgivningsrätten föreslås samtidigt höjas från 12 till 13 miljarder kronor.

Vidare föreslås att riksbanken bemyndigas förvärva ytterligare aktier i banken för internationell betalningsutjämning, vilket föranleder ändring i riksbankslagen.

De propositionen framlagda *lagförslagen* är av följande lydelse:

Förslag
till
Lag
med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning

Härigenom förordnas, att under tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 följande särskilda bestämmelser skall gälla i stället för bestämmelserna i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank¹.

1 §.

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tretton miljarder kronor.

2 §.

Under tid då riksdagen ej håller session får Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret medge riksbanken att utge sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor, om det är nödvändigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter. Blir sådant medgivande icke godkänt av riksdagen inom tjugo dagar från början av nästa session, upphör medgivandet att gälla vid utgången av nämnda tid.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa räknas allt guldmynt och omyntat guld som tillhör riksbanken.

¹ Senaste lag i ämnet se 1968:256.

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 30 juni 1934 för Sveriges riksbank¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

16 §.

Riksbanken må ————— ovan sägs.

Därjämte må riksbanken förvärva aktier i banken för internationell betalningsutjämning (Banque des Règlements internationaux) *intill be-
lopp, som bestämmes av Konungen
och riksdagen.*

Därjämte må riksbanken förvärva aktier i banken för internationell betalningsutjämning (Banque des Règlements internationaux).

I anledning av propositionen har väckts

dels de likalydande motionerna I: 1025 av herr Åkerlund m. fl. och II: 1179 av herrar Enarsson och Magnusson i Borås, vari hemställes

1. att riksdagen antager det genom proposition nr 88 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, dock med följande lydelse av

1 §.

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tolv tusen tre hundra miljoner kronor.

2. att riksdagen måtte uttala att riksbankens metalliska kassa bör förstärkas med lägst 300 miljoner kronor år 1969;

dels de likalydande motionerna I: 1024 av herrar Åkerlund och Brundin och II: 1178 av herr Enarsson, vari hemställes »att riksdagen vid behandlingen av förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank 16 § måtte uttala att riksbankens förvärv av aktier i banken för internationell betalningsutjämning icke bör få sådan omfattning att möjligheten att medge privata portföljinvesteringar inkräktas på eller försenas».

¹ Senaste lydelse av 16 § se 1939:203.

Motionerna

I motionerna I: 1025 och II: 1179 anföres, sedan inledningsvis önskemålet om en permanent reglering av sedelutgivningsrätten har understrukits, att en försiktig och återhållsam försörjning med sedlar kan verksamt bidra till att stabilisera ekonomin genom effektiv kontroll av likviditetsutveckling och kreditvolym. Motionärerna beklagar att maximibeloppet för sedelutgivningen förra året höjdes så mycket som med 1,5 miljard kronor och anser det angeläget att riksbanken i år utövar bättre kontroll över sedelmängden. Förmodanden om ändringar i betalnings- och kassahållningsvanorna godtar de inte som motiv för en ytterligare höjning av maximibeloppet.

I samband med hemställan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld borde, anser motionärerna, redovisas vad som internationellt händer med guldets och hur svensk guldpolitik utformas. De omnämner den höjning av guldpriset från ca 5 820 kronor per kg till ca 7 000 kronor per kg som under det senaste året skett på de privata marknaderna och noterar att ett ökat guldinnehav till följd därav skulle ha gett riksbanken en värdestegring motsvarande 5 procents årlig ränta under fyra år. En ökad handels- och valutapolitisk rörelsefrihet säges erfordra en uppbyggnad av guld tillgångarna, vilken dock bör ske i moderat takt. I den mån »ett fritt och obundet guld» inte är tillgängligt bör, anser motionärerna, inköp kunna äga rum »inom ramen för Förenta staternas m. fl. länders guldpolitik».

Förslaget beträffande riksbankens förvärv av aktier i banken för internationell betalningsutjämning (BIS) sammanställs i motionerna I: 1024 och II: 1178 med de i propositionen nr 87 behandlade principerna för valutaregleringen. Riksbanken får, hävdar motionärerna, för visst fall en obegränsad rätt till portföljinvestering utomlands, samtidigt som rätt till sådana investeringar förmenas de enskilda medborgarna, och dess aktieköp kan tänkas komma att finansieras »med valutor, som till reellt underpris rekvrerats av medborgare, som själva skulle ha velat göra portföljinvesteringar». Principiella skäl skulle därför snarast tala för att riksbankens hemställan borde avslås. Då enligt motionärernas mening möjlighet till portföljinvesteringar för privat verksamhet bör öppnas, finner de det dock rimligare att i stället riksbankens rätt till aktieförvärv i BIS begränsas. En dylik begränsning vill motionärerna — som säger att något lämpligt maximibelopp inte nu kan beräknas — uppnå genom ett sådant uttalande av riksdagen som de begär i sin hemställan.

Utskottet

Det första av de båda förslag som framläggs i propositionen går ut på att de provisoriska bestämmelserna om undantag från riksbankslagens föreskrifter beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt, vilka gäller till utgången av juni 1969, skall få förlängd giltighet under ett år. Utskottet har ingen erinran häremot.

Såsom utskottet under en följd av år har framhållit i motsvarande sammanhang ter det sig angeläget att en permanent reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd. Detta förutsätter en ändring av riksbankslagen. Redan på 1950-talet började man inom riksbanken att överse denna lag, och år 1957 hade arbetet fortskridit så långt att ett förslag till ny riksbankslag sades kunna föreligga före det årets slut. Arbetet fullföljdes emellertid inte. Riksbankslagen har dock inte förblivit oförändrad. En ny detaljändring föreslås i den nu föreliggande propositionen. Utskottet vill ånyo understryka vikten av att bankofullmäktige eftersträvar att utan onödigt dröjsmål slutföra arbetet på en fullständig översyn av riksbankslagen.

Maximibeloppet för sedelutgivningen, vilket f. n. är 12 miljarder kronor, föreslås i propositionen skola höjas med 1 miljard kronor. Förslaget grundas på en beräkning av den utelöpande sedelmängdens väntade ökning och på önskemålet att tillräckligt reservutrymme skall finnas för ändrade betalnings- och kassahållningsvanor. I motionerna I: 1025 och II: 1179 påyrkas att höjningen av maximibeloppet skall begränsas till 300 miljoner kronor. Motionärernas syfte är att få till stånd en återhållsamhet i sedelförsörjningen som enligt deras mening kan verksamt bidra till att stabilisera ekonomin genom effektiv kontroll av likviditetsutveckling och kreditvolym.

Liksom tidigare när motsvarande förslag väckts vill utskottet framhålla att förändringarna i den utelöpande sedelmängden betingas av den allmänna omsättningens krav och inte kan anses spela den aktiva roll i penningpolitiskt hänseende som i motionerna tillskrivs dem. Motionärernas mening förefaller närmast vara att bankofullmäktige endast genom en begränsning av sedelutgivningsrätten som vid någon tid på året skulle kunna bli kännbar kan förmås att fullfölja vedertagna penningpolitiska syften. En sådan förmodan är självfallet grundlös. Utskottet vill i detta sammanhang påminna om att utskottet i sitt utlåtande nr 11 angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning m. m., vilket utlåtande nyligen godkänts av riksdagen, inte haft någon erinran att rikta mot bankofullmäktiges penningpolitiska åtgärder under det gångna året.

I samma motioner föreslås också att riksdagen skall göra ett uttalande om att riksbanken i viss angiven utsträckning bör utöka sitt guldinnehav. En ändring av relationen mellan riksbankens guldbehållning och dess utländska tillgångar kan endast på lång sikt bli av betydelse för ett ställnings-

tagande i frågan om sedelutgivningsrättens reglering. Utskottet kan därför lika litet som tidigare år finna något starkare samband mellan propositionens förslag om vad som skall gälla beträffande denna reglering under det kommande budgetåret och motionärernas förslag om en viss utökning av riksbankens guldinnehav. Vid sin ovannämnda granskning av riksbankens styrelse och förvaltning fann utskottet inte anledning till uttalande beträffande relationerna mellan de angivna tillgångarna i riksbankens utgående balansräkning för år 1968. Något skäl för riksdagen att nu genom direktiv till bankofullmäktige påkalla en omprövning av riksbankens politik beträffande placeringen av bankens tillgångar finner utskottet inte föreligga.

I motiveringen för sitt nu berörda förslag gör motionärerna en jämförelse mellan den förräntning som riksbanken erhåller genom placering av sina valutatillgångar och den värdestegring för dess guldinnehav som följt av »hittillsvarande 20-procentiga guldprisstegring». Utskottet vill härtill anmärka att motionärerna bygger på det pris som tillämpas på de fria guldmarknaderna. För att realisera värdestegringen skulle riksbanken alltså vara hänvisad till att försälja guld på dessa marknader, vilket synes utslutet.

Propositionen innehåller vidare förslag om en sådan ändring av 16 § riksbankslagen att riksbanken kan fullt ut utnyttja den möjlighet att förvärva ytterligare aktier i banken för internationell betalningsutjämning (BIS) som skapas genom vissa förestående emissioner. Dessa har två enligt utskottets mening lovvärda syften, nämligen att åstadkomma en bättre relation mellan bankens kapital och dess förpliktelser samt att bereda ytterligare centralbanker möjlighet till delägarskap i banken.

Med hänsyn till den betydelse som BIS har som samarbetsorgan för centralbanker m. fl. och till önskvärldheten av att riksbanken får möjlighet att i vart fall i samma mån som hittills medverka i och ta ansvar för arbetet inom BIS finner utskottet det liksom departementschefen lämpligt att riksbanken får rätt att förvärva ytterligare aktier i BIS i den utsträckning som kan ifrågakomma.

Spörsmålet om denna aktieteckning har tagits upp i motionerna I: 1024 och II: 1178. Motionärerna avstyrker inte ifrågavarande hemställan men vill reellt sett begränsa riksbankens rätt till aktieförvärv genom ett motivuttalande av innebörd att dessa förvärv inte bör få sådan omfattning att de inkräktar på möjligheten att medge privata portföljinvesteringar i utlandet. Utskottet ställer sig frågande inför motionärernas sammanställning av regleringen av sådana portföljinvesteringar med omfattningen av riksbankens delägarskap i BIS. Riksbankens önskan att förvärva ytterligare aktier i BIS är självfallet inte grundad på någon förräntningsambition utan utslutande på strävan att främja den fortsatta utvecklingen av BIS och riksbankens möjlighet att öva inflytande inom BIS. Det belopp som maximalt kan komma att utnyttjas för ändamålet — enligt motionärerna »flera tiotal

miljoner kronor» — synes inte heller vara av den storleken att det skulle kunna ha avgörande betydelse för framtida beslut i fråga om portföljinvesteringar i utlandet. Som utskottet framhöll i sitt föregående utlåtande, nr 24, är det principiella överväganden av olika slag och inte någon akut svaghet i vårt lands valutaställning som i propositionen om fortsatt valutareglering anförs som motiv för förbud mot dylika portföljinvesteringar. Utskottet finner alltså inte något fog för ett sådant uttalande från riksdagens sida som föreslås i de nu aktuella motionerna.

Utskottet hemställer sålunda

A. 1. att riksdagen antager det genom propositionen nr 88 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och sålunda avslår motionerna I: 1025 och II: 1179 i motsvarande del;

2. att riksdagen med bifall i övrigt till propositionen, såvitt den avser riksbankens sedelutgivning, medger att riksbanken för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 fritas från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningsen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta;

3. att riksdagen även i övrigt avslår motionerna I: 1025 och II: 1179;

B. att riksdagen antager det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank samt avslår motionerna I: 1024 och II: 1178.

Stockholm den 6 maj 1969

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Stähle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (m), Lundin (s)*, Strandberg (m), Österdahl (fp) och Mattsson (cp)*;

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Hagnell (s)*, Franzén i Motala (s), Bengtsson i Landskrona (s), Larsson i Umeå (fp), Rask (s), Börjesson i Falköping (cp) och Stridsman (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1) vid utskottets hemställan under A

av herrar Åkerlund (m) och Strandberg (m), vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 10 med orden »Maximibeloppet för sedelutgivningen» och slutar på s. 11 med orden »vilket synes uteslutet» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»I propositionen föreslås att maximibeloppet för sedelutgivningen, vilket för närvarande är 12 miljarder kronor, skall höjas till 13 miljarder kronor. Med hänsyn till angelägenheten — inte minst av valutapolitiska skäl — av återhållsamhet i tillskapandet av likvida medel vill utskottet förordna att höjningen av sedelutgivningsrätten begränsas till 300 miljoner kronor.

I samband med sin prövning av frågan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld har utskottet uppmärksammat den förändring som inträtt i fråga om guldets marknadssituation och pris. Utskottet, som finner ett närmare klarläggande av svensk guldpolitik erforderligt, anser att sammansättningen av riksbankens guld- och valutatillgångar ger anledning till erinringar. Guldinnehavet framstår som ogynnsamt lågt. En ökad handels- och valutapolitisk rörelsefrihet för vårt land kräver en uppbyggnad av landets guld- och valutatillgångar. Denna bör dock av hänsyn till andra länders guldpolitik ske i moderat takt. Utskottet förordar att guld till ett belopp av lägst 300 miljoner kronor inköpes under år 1969.»;

dels att punkterna 1 och 3 i utskottets hemställan under A bort ha följande lydelse:

»1. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 1025 och II: 1179 i ifrågavarande del — antager det genom propositionen nr 88 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, dock med följande lydelse av

1 §.

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tolv tusen tre hundra miljoner kronor.

3. att riksdagen — med bifall även i övrigt till motionerna I: 1025 och II: 1179 — i skrivelse till fullmäktige i riksbanken uttalar, att guld- och valutatillgångarna bör förstärkas med lägst 300 miljoner kronor under år 1969;»

2) vid utskottets hemställan under B

av herrar Åkerlund (m) och Strandberg (m), vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 11 med orden »Med hänsyn till» och slutar på s. 12 med orden »nu aktuella motionerna» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»Med hänsyn till den betydelse som BIS har som samarbetsorgan för centralbanker m. fl. biträder utskottet förslaget att riksbanken skall få möjlighet att delta i de ifrågavarande aktieemissionerna. Vad beträffar storleken av det belopp i schweizisk valuta som riksbanken skulle äga taga i anspråk för ytterligare aktieförvärv i BIS anser utskottet i anslutning till vad som anföres i motionerna I: 1024 och II: 1178, att en höjning av det belopp av 20 miljoner schweiziska francs som för närvarande utgör maximum är det under förhandenvarande omständigheter med valutakontroll mest tilltalande förfaringssättet för Konungen och riksdagen att reglera här ifrågavarande aktieköp. Svårigheten att beräkna en lämpligt avpassad summa gör dock att utskottet begränsar sig till uttalandet att riksbankens aktieförvärv icke bör ges sådan omfattning, att möjligheten att medge privata portföljinvesteringar inkräktas på eller försenas. Vid tillräckligt stora tillgångar av guld och valutor är det utskottets uppfattning att privata portföljinvesteringar utan större risk för ogynnsamma penning- och kreditpolitiska verkningar skulle kunna medges och även kunna bidra till vårt lands finansiella och ekonomiska styrka.»;

dels att utskottet under B bort hemställa

»B. att riksdagen antager det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank och därvid — med bifall till motionerna I: 1024 och II: 1178 — som sin mening ger till känna vad utskottet ovan anfört om begränsning av riksbankens förvärv av aktier i banken för internationell betalningsutjämning.»